

CHEKISH BILAN BOG‘LIQ O‘PKA KASALIKLARI

Melibayeva Farog‘atxon Madaminovna

FJSTI Biofizika va AT kafedrası assistenti

Aliyev Nurillo Abdiqayumovich

FJSTI Biofizika va AT kafedrası assistenti

Muhammadjonov Sarvarbek G‘ayratjon o‘g‘li

FJSTI, Biotibbiyot muhandisligi 1622-guruh talabasi

ANNOTATSIYA

Sigaret tarkibidagi birikmalar barcha tirik mavjudotlar uchun zararli. 1 gramm nikotin otni o‘ldirishi mumkinligini hammamiz eshitganmiz. Sog‘liq uchun aniq xavflardan tashqari, chekishning ijobiy ta‘siri kam. Nikotinning ichak shilliq qavatiga foydali ta‘sir ko‘rsatadigan hodisasi mavjud. Qon aylanishi orqali modda yarali kolitdan himoya qila oladigan bo‘shliqqa kiradi. Sigaret tutuida mavjud bo‘lgan nikotin yallig‘lanishga qarshi xususiyatlarga ega. Chekishning qon tomirlariga ta‘siri salbiy, ammo u neyrotransmitterlar muvozanatini o‘rnatishga yordam beradi. Bu Altsgeymer va Parkinson kasalliklarining boshlanishi va rivojlanish ehtimolini kamaytiradi. Chekish jarayoni qon tomirlarini toraytiradi, bu aqliy qobiliyatlarni oshiradi, xotirani yaxshilaydi, lekin baribir yurakka salbiy ta‘sir qiladi.

Kalit so‘zlar: O‘pka kasalliklari, Chekishning asoratlari, Sigaret tutuni, genetik va egzogen omillar.

Chekish bilan bog‘liq o‘pka kasalliklari turli xil o‘pka kasalliklari va shikastlanishlari bo‘lib, etiologik xavf omili tamaki chekishdir. Tamaki tutuni 7000 dan ortiq turli xil kimyoviy moddalarni o‘z ichiga oladi, ular to‘g‘ridan-to‘g‘ri va bilvosita toksik ta‘sirga ega bo‘lishi mumkin, bu immunitet reaksiyasini keltirib chiqaradi, ular birgalikda havo yo‘llari va o‘pka parenximasining qaytarilmas shikastlanishiga olib kelishi mumkin. Ushbu moddalarning kamida 250 tasi zaharli yoki kanserogen ekanligi ma‘lum. Chekish o‘pka saratoni va surunkali obstruktiv o‘pka kasalligiga olib kelishi mumkin, shuningdek, o‘pkaning bir qator interstitsial kasalliklari, o‘tkir eozinofil pnevmoniya, deskuamativ interstitsial pnevmoniya, interstitsial o‘pka kasalligi bilan bog‘liq bo‘lgan respirator bronxiolit va uning pulmoner hujayralaridan kelib chiqqan pulmoner hujayralar rivojlanishining etiologik omilidir.

Chekishdan o'limning eng keng tarqalgan sabablari o'pka saratoni va surunkali obstruktiv o'pka kasalligidir. Barcha chekuvchilar nafas yo'llarida yallig'lanish o'zgarishlarini boshdan kechiradilar, xususan, chekuvchilar doimo respirator bronxiolitning gistologik shaklini ko'rsatadi, lekin ba'zi chekuvchilarda o'pkada o'zgarishlar kasalliklarning rivojlanishiga olib keladi. Kasalliklarning rivojlanishiga genetik va ekzogen omillar, shuningdek, allergiya va infeksiyalar ta'sir qiladi. Chekish bilan bog'liq ko'plab o'pka kasalliklari odatda o'xshash patologik jarayonlarga ega va patologlar ko'pincha yallig'lanishning turli gistologik shakllarining kombinatsiyasini topadilar, bu esa har qanday aniq tashxis qo'yishni qiyinlashtiradi. Chekish nafas yo'llari, alveolyar havo qoplari va nafas yo'llarining shilliq qavatiga zarar etkazadi, bu esa oxir-oqibat o'pkaga etarlicha havo o'tkazishda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin. Chekish chekmaydiganlarga nisbatan o'pka saratoni rivojlanish ehtimolini taxminan 22 baravar oshiradi va chekuvchilar orasida surunkali obstruktiv o'pka kasalligi chekmaydiganlarga qaraganda 3-4 marta tez-tez uchraydi

Nafas olganda tamaki tutuni birinchi navbatda og'izga kiradi, so'ngra yuqori nafas yo'llari orqali o'tadi, pastki nafas yo'llariga kiradi va oxir-oqibat alveolalarga yetadi. Nafas olish yo'llariga chuqurroq kirib borar ekanmiz, ko'proq eruvchan gazlar adsorbsiyalanadi va o'pkaga kiradigan zarralar nafas olish yo'llari va alveolalarga joylashadi. Natijada, kanserogenlar va toksinlarning sezilarli dozalari o'pkaga kiradi. Nafas olish yo'llariga kiradigan zaharli zarralar va gazlarning dozasi tamaki, nafas olish hajmi, har bir sigaretning puflash soni shuningdek, zarracha hajmiga qarab o'zgaradi.

Katta zarralar nafas olayotgan havodan yuqori nafas yo'llari orqali chiqariladi, diametri 2,5 mikrondan kam bo'lgan kichik zarralar o'pkaga yetib boradi va ularda joylashadi. Sigaret tutuni bilan nafas olayotgan zarrachalarning o'rtacha diametri 0,3-0,4 mikronni tashkil qiladi-tamaki tutuni bilan nafas olingan zarralarning 60% dan ortig'i o'pkada joylashadi. Shilliq qavatli apparatlar va alveolyar makrofaglar o'pkadan ularga kirgan zarralarni olib tashlashi kerak, ammo ularning hammasi ham olib tashlanmaydi, chunki uzoq vaqt chekuvchining o'pkasida ularning soni juda katta. Sigaret tutuni yallig'lanishning kuchli qo'zg'atuvchisi bo'lib, asosan o'pkada sigaret tutuni tomonidan jalb qilingan va faollashtirilgan makrofaglar sonining ko'payishi bilan belgilanadi. Makrofaglar, o'z navbatida, o'pkaga boshqa yallig'lanishga qarshi immunitet hujayralarini-neytrofillar, monositlar, eozinofillar va limfotsitlarni jalb qiladi. Dendrit hujayralarining bir turi bo'lgan Langerhans hujayralarining tarmoqlari nafas olish yo'llari yuzasida hosil bo'ladi va bu hujayralar sigaret tutuniga ta'sir qilganda o'sib, yallig'lanishni kuchaytiradi va nafas yo'llarining disfunktsiyasini keltirib chiqaradi. Natijada, o'pka amfizemasi, peribronxial va alveolyar devorlarning

fibrozisi, shuningdek obstruktiv bronxiolit rivojlanishiga olib keladigan destruktiv jarayonlar sodir bo'ladi.

Nikotin organizmdagi metabolik jarayonga xalaqit beruvchi, miya faoliyati va fiziologik funksiyalariga ta'sir qiluvchi alkogol va boshqa psixoaktiv moddalar kabi odamni o'ziga o'rgatib qo'yadi. Shu tarzda tamakiga jismoniy bog'liqlik shakllanadi. Doimiy nikotin oqimiga o'rganib qolgan odam tamakidan foydalanishni to'xtatsa, tashvish va xavotirga tushib qoladi. Bora-bora chekishga bo'lgan ehtiyoj ovqatlanishga bo'lgan ehtiyoj bilan tenglashib qoladi.

Jahon sog'liqni saqlash tashkilotining ma'lumoticha, chekish ta'siri ostida 25 dan ortiq kasallik (yurak-qon tomir, o'pka va saraton)larning organizmda rivojlanishi kuchayadi. Tibbiy tadqiqotlar bo'yicha Britaniya Kengashi olimlarining ko'p yillik izlanishlari xulosalarida o'pka saratoni va miokard infarktining chekish bilan bog'liqligi haqida jiddiy ilmiy dalillar keltirilgan.

Shuningdek, yurak ishemik kasalligi va insultdan o'lim holatlarining 70 foizi chekuvchi va spirtli ichimliklar ichuvchi odamlarga to'g'ri keladi. Statistika ma'lumotlar har bir chekuvchi odam o'z hayotini 18 yilga qisqartirishini ko'rsatadi.

JSST ma'lumotlariga ko'ra, tamaki mahsulotining inson organizmiga zararli ta'siridan har yili sayyoramizning 6 millionga yaqin aholisi vafot etadi. Ularning 12 foizi chekuvchi bo'lmagan (passiv chekuvchilar)dir. Achinarlisi shuki, bolalar passiv chekuvchilar bo'lib qolmoqda. Ya'ni ular atrofidagi odamlarning chekishi oqibatida tamaki tutuni aralash havo bilan nafas olishadi.

Ilmiy tadqiqotlarda hatto passiv chekish ham odamda kasallikka chalinish, nogironlikka yo'liqish va o'lim xavfini oshirishini isbotlangan.

"Garchi koronavirus infeksiyasi xavfi sezilarli darajada chekingan bo'lsa-da, chekuvchilar bu zararli odatdan voz kechish haqida jiddiyroq o'ylashi lozim. Chunki chekish og'iz orqali COVID-19ni yuqtirish xavfini oshiradi.

Bundan tashqari, zararli odat tufayli o'pkasi zararlangan chekuvchilarda koronavirus keltirib chiqargan pnevmoniya qiyinroq kechadi.

AQSH olimlarining fikriga ko'ra, chekuvchilar orasida koronavirus bilan bog'liq og'ir holatlar chekmaganlarga qaraganda ko'proq uchramoqda. Shuningdek, tamaki tutuni kasallikka qarshi immunitetning birlamchi kurashuvchan javobiga sabab bo'luvchi interferonlarni bloklaydi.

Dunyoda tamakidan voz kechishning yuzdan ortiq usullari mavjud. Psixologlarga ko'ra, chekishni tashlash jarayonida eng qiyini dastlabki uch kunni boshdan kechirishdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Aliyev N., Muhammadjonov S. THE ROLE OF MATHEMATICS EDUCATION IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF MEDICAL WORKERS. THE IMPORTANCE OF MATHEMATICS FOR A HEALTH WORKER. MATHEMATICAL METHODS AND STATISTICS IN MEDICINE //Бюллетень педагогов нового Узбекистана. – 2023. – Т. 1. – №. 2. – С. 39-42.
2. Nurillo N. A., Muhammadjonov S., Tojimatova L. THE ROLE OF MATHEMATICS EDUCATION IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF MEDICAL PERSONNEL. THE IMPORTANCE OF MATHEMATICS FOR THE HEALTH WORKER //International Bulletin of Medical Sciences and Clinical Research. – 2023. – Т. 3. – №. 6. – С. 54-56.
3. Abdullayeva B., Aliyev N. Pedagogical Ability In Self-Development Of A Future Primary School Teacher //Академические исследования в современной науке. – 2023. – Т. 2. – №. 2. – С. 149-153.
4. Aliyev N., Ergasheva D. METHODS OF PROFESSIONAL SELF-DEVELOPMENT OF A PRIMARY SCHOOL TEACHER //Science and innovation. – 2022. – Т. 1. – №. B8. – С. 1679-1681.
5. Abdullayeva B., Aliyev N. Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining o‘z-o‘zini rivojlantirishda pedagogik qobiliyatning ahamiyati //Бюллетень педагогов нового Узбекистана. – 2023. – Т. 1. – №. 1. – С. 74-78.
6. Abdiqayumovich A. N., Abdiqayumovna I. M. Fur‘e Method for Solving Boundary Value Problems Placed in Parabolic Type Equations //Central Asian Journal of Theoretical and Applied Science. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 107-113.
7. Abdullayeva B. S., Aliyev N. A., qizi Ergasheva D. S. Improving self-development competency of future primary class teachers //Educational Research in Universal Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 7. – С. 274-277.
8. Sayfutdinova A. B., Abdiqayumovich A. N. THEORETICAL ISSUES OF INCREASING TEACHING EFFICIENCY BASED ON MODERN ADVANCED PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN THE PRIMARY CLASS //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 11. – С. 233-239.
9. Sayfutdinovna A. B., Abdiqayumovich A. N. IMPROVING THE COMPETENCE OF THE FUTURE ELEMENTARY SCHOOL TEACHER IN SELF-DEVELOPMENT. – 2022.
10. Abdikayumovich A. N. et al. Innovative Approaches in Mathematics (Pisa and Timss Programs) //American Journal of Social and Humanitarian Research. – 2021. – Т. 2. – №. 9. – С. 116-118.

11. Yusupova A. K., Aliyev N. A. SOME CONSIDERATIONS FOR TEACHING PROBABILITY THEORY AND MATHEMATICAL STATISTICS //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2021. – T. 1. – №. 11. – C. 1183-1191.
12. Sayfutdinovna A. B., Abdiqayumovich A. N. IMPROVING SELF-DEVELOPMENT COMPETENCY OF FUTURE PRIMARY CLASS TEACHERS //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – T. 3. – №. 8. – C. 509-512.
13. Abdullayeva, B. S., Abdullayeva, B. S., & Aliyev , N. A. (2023). BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QITUVCHILARINI O‘Z-O‘ZINI RIVOJLANTIRISH KO‘NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH. Educational Research in Universal Sciences, 2(13), 605–609.
14. Aliyev, N; Davronova, N. (2023). PULMONOLOGIYA TARIXI VA HOZIRGI KUNDAGI AHAMIYATI. Educational Research in Universal Sciences, 2(13), 610-613
15. N.A.Aliyev. (2023). FORMATION OF SELF-DEVELOPMENT SKILLS FOR FUTURE PRIMARY TEACHERS. Scientific Impulse, 2(15), 363–367